

MAKTABLARDA TARIX FANINI O'QITISH AHAMIYATI

Gadayeva Mohigul Muxamedovna

Osiyo xalqaro universiteti

"Tarix va filologiya " kafedراسi assistenti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada maktablarda tarix fanini o'qitish jarayoni va ahamiyati borasida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *tarix, tarixshunoslik, tarix o'qitish metodikasi, tarixiy tafakkur, bilim, malaka.*

Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, iqtidorli, qobiliyatli o'quvchilarni tarbiyalash, ularni bilim va ko'nikmalarini shakllantirish biz o'qituvchilar oldida turgan eng muhim vazifa hisoblanadi. Maktab ta'limida fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish fan va jamiyat hayotida bugungi kunda sodir bo'layotgan integratsion jarayonlarning yorqin ifodasidir. Ushbu aloqadorlik o'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirish va amaliy va ilmiy-metodik tayyorgarligini oshirishda muhim o'rin egallaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilarini darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini erkin qo'llash imkoniyatini beradi.

O'quv fanlararo aloqadorlikni ta'minlash bo'yicha o'qituvchilar tajribalarini umumlashtirib, fanlararo aloqadorlikda tashkil etiladigan darslarni uch guruhga bo'lish mumkin.

O'tmish va tarixiy xotira insoniyat tarixining barcha davrlarida e'tibor markazida bo'lib kelgan. Bu e'tibor natijasida ilmiy tadqiqotlar va izlanishlar orqali tarixiy hodisalar, shaxslar va jarayonlar bilan bog'liq ko'plab savollarga javob izlangan. Ushbu jarayon inson o'tmishda nima sodir bo'lganligini yozishni boshlashi bilan va tarixshunoslikni paydo bo'lishiga asos bo'lgan. Tarix o'qitish deganda, tarixiy material vositasida o'quvchilarga bilim berish, ularni milliy istiqloq ruhida tarbiyalash va kamol toptirish vazifalarini amalga oshirish zarur bo'lgan jarayon, o'qituvchi va o'quvchilarning aqliy (ichki) hamda o'quv harakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi. Tarix kursining mazmuni deganda, birinchi galda tarix dasturida belgilab berilgan tarixiy bilimlar ko'lami, o'quv materiali: uning asl mazmuni, o'quvchilarning tarixiy materiallarni o'zlashtirish olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o'quv usullari, ko'nikma va malakalari sistemasi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarining eng oddiy shakllarini egallashlari ko'zda tutiladi.

XIX asrgacha moziy tarix ilmi sifatida ba'zan yozma ravishda, ba'zan og'zaki va asosan adabiy yo'nalishda yozilganligini ko'ramiz. Tabiiy fanlar sohasidagi ushbu asrda yuz bergan o'zgarishlar, shuningdek, sanoat inqilobini boshdan kechirgan mamlakatlarda tarixshunoslik va pozitivistik yondashuv o'z ta'sirini ko'rsatdi. Ushbu

davrda pozitivist tushuncha tufayli moddiy manbalarga asoslangan tarixiy ma'lumotlar muhim ahamiyat kasb etdi. Tahlillar natijasida tarix ilmini o'tmishdan to hozirgi kungacha juda ko'p turli maqsadlarda ishlatilganligini ko'rishimiz mumkin. Tarix ayniqsa o'tmishga qiziqish, o'yin-kulgi, axloqiy va diniy ta'lim, siyosiy va mafkuraviy qiziqishlarni oshirish uchun ishlatilgan. Tarix qiziqarli soha sifatida ko'rilgan va odamlarning e'tiborini jalb qilish uchun ishlatilgan. Ayniqsa, tarixiy suhbatlar har bir davrda odamlarning e'tiborini tortuvchi targ'ibot vositasi sifatida foydalanilgan. Tarix, shuningdek, axloqiy va diniy bilimlarni va munosabatlarni yangi avlodlarga etkazish vositasi hisoblangan. Ushbu maqsadga erishish uchun, ayniqsa axloqiy va diniy matnlar ishlatilgan. Bundan tashqari, tarix bugungi kun kabi har bir davrda mafkuraviy va siyosiy maqsadlar uchun xizmat qilgan. Har bir davrda hokimiyatga kelish huquqini qonun tarafidan isbotlash uchun tarixiy manbalardan foydalanilgan. Shu bilan birga, tarix shaxsiyatni rivojlantirishning kuchli vositasi sifatida qaralgan. O'tmishda odamlarning xatti-harakatlarini tushunishga va izohlashga harakat qiladigan ilm-fan sohasi bo'lishdan tashqari, maktab va oliygohlarda dars sifatida ham o'qitilgan. XIX asrga kelib tarix fani vujudga kelgan majburiy va zamonaviy o'quv muassasalarining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. tarix bu xalqning umumiy xotirasi, o'tmish xotirasi, ammo o'tmish xotirasi endi so'zning ma'nosida o'tmish emas. Bu hozirgi zamon me'yorlariga muvofiq qayta tiklanadigan va qayta tiklanadigan, hozirgi zamonda odamlar hayotining qadriyatlari va ideallariga yo'naltirilgan o'tmishdir, chunki o'tmish biz uchun mavjud va shu tufayli rahmat. K. Jaspers bu g'oyani o'zicha ifoda etgan: "tarix biz bilan bevosita bog'liq ... va bizni qiziqтира Maktabda tarixni o'qitish murakkab, ko'p qirrali, har doim ham bir ma'noli pedagogik hodisadir. Uning qonuniyatlari o'quvchilarning ta'limi, rivojlanishi va tarbiyasi o'rtasida mavjud bo'lgan ob'ektiv aloqalar asosida ochiladi. U maktab o'quvchilarini o'qitishga asoslangan. Texnikani o'rganadi o'quv faoliyati maktab o'quvchilari tarixni o'qitishning maqsad va mazmuni, o'quv materialini o'zlashtirishga rahbarlik qilish usullari bilan bog'liq. Tarixni o'qitish, yuqorida aytib o'tilganidek, o'zaro bog'liq va harakatdagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan murakkab jarayon: o'rganish maqsadlari, uning mazmuni, bilimlarni uzatish va ularni o'zlashtirish bo'yicha ko'rsatmalar, maktab o'quvchilarining ta'lim faoliyati va o'quv natijalari. Ta'lim maqsadlari o'qitish mazmunini belgilaydi. Maqsad va mazmunga muvofiq ta'lim va tarbiyani optimal tashkil etish tanlab olinadi. Pedagogik jarayonni tashkil etish samaradorligi ta'lim, tarbiya va rivojlanish natijalari bilan tekshiriladi.

Tarixni o'qitish jarayoni o'quvchining individualligini, uning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan. U o'zining barcha funktsiyalarini (rivojlanish, o'qitish, ta'lim) uyg'un tarzda amalga oshirishni ta'minlaydi. Tarbiyaviy ta'lim tushunchasi o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga asos soladigan ta'lim tushunchasini o'z ichiga oladi. O'qitish, tarbiyalash, rivojlantirishning birligiga faqat o'quv jarayonining barcha bosqichlarida o'quvchilarning o'zlari mehnatini faollashtirish sharti bilan erishiladi. Ta'lim o'quvchilarning tarix tajribasini shaxsiy tushunish, insonparvarlik g'oyalarini

idrok etish, inson huquqlari va demokratik qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik va o'zaro tushunish asosida qadriyat yo'nalishlari va e'tiqodlarini shakllantirish bilan bog'liq holda ham tarbiyaviy xususiyatga ega. xalqlar. Maktab tarixini o'qitishning o'quv va tarbiyaviy vazifalarini to'g'ri hal qilish har xil konsentratsiyadagi o'quvchilarning psixologik va yosh xususiyatlarini hisobga olmasdan mumkin emas. Shunday qilib, yoshroq o'quvchi tarixiy bilimlarni to'plashga intiladi, o'qituvchidan ko'p so'raydi. U ritsarlarning kiyimlari, yurishlardagi jasorat va jasorat tafsilotlari bilan qiziqadi, ular tanaffus paytida darhol gladiator janglarini yoki ritsarlik turnirlarini boshlaydilar. Yuqori sinf o'quvchisi tarixiy faktlarni to'plashga emas, balki ularni tushunish va umumlashtirishga intiladi; tarixiy faktlar o'rtasida mantiqiy bog'lanishlar o'rnatishga, qonuniyatlarni ochib berishga, nazariy umumlashtirishga intiladi. Yuqori sinflarda o'quvchilarning mustaqil o'zlashtirgan bilimlari salmog'i ortib bormoqda. Bu mantiqiy fikrlashning yanada rivojlanishi bilan bog'liq. Bu yoshda siyosat, axloq, san'at masalalari bilan bog'liq bilim elementlariga qiziqish ortib bormoqda. Maktab o'quvchilarining qiziqishlari farqlanadi: ba'zilari aniq fanlarga, boshqalari - gumanitar fanlarga qiziqishadi. Har xil turdagi ta'lim muassasalari: gimnaziyalar, litseylar, kollejlar, umumta'lim maktablari - bu qiziqishni amalga oshiradi. Shu bilan birga, siz maktab o'quvchilarining qiziqishini qo'llab-quvvatlovchi va rivojlantiradigan kognitiv jihatdan qimmatli materiallarni jalb qila olishingiz kerak. Demak, bu muammolarni hal etish uchun o'qituvchi o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirish, tarix haqidagi ilmiy tushunchalarini rivojlantirish ustida tizimli ish olib borishi kerak. Tarixni o'qitish vazifalarini belgilashda - ta'lim va tarbiya, tarix kurslarining mazmunini aniqlash, bilimlarni maktab o'quvchilariga o'tkazish yo'llarini belgilashda ma'lum natijalarga erishishga ishonish kerak: talabalar tarixiy materialni o'rganishlari va ularda o'z munosabatini shakllantirishlari kerak. tarixiy fakt va hodisalarga. Bularning barchasi tarix o'qitish metodikasi bilan ta'minlanadi. Maktab tarix o'qitish metodikasi vazifalarini belgilashda uning mazmuni va pedagogika fanlari tizimidagi o'rnidan kelib chiqishini hisobga olish kerak.